

**REKOMENDACIJOS POLITIKOS FORMUOTOJAMS DĖL ŽINIŲ PERDAVIMO IR
DEMONSTRAVIMO VEIKLOS PLĖTROS LATVIJOS, LIETUVOS IR LENKIJOS
VAISIŲ IR UOGŲ GAMYBOS SEKTORIJE**

INNOFRUIT PROJEKTO ATASKAITA

Anda Adamsonsone-Fiskovica, Mikelis Grivins, Talis Tisenkopfs, Emils Kilis, Sandra Sumane
(Baltic Studies Centre; Sodīninkystēs ir daržīninkystēs institutas)

2019

5.1 rezultatas. Rekomendacijos vaisių auginimo sektoriaus politikos formuotojams
WP5 veikla 5.1
(2019 m. vasario mėn.)

Darbo paketas Nr. 5 (WP5): rekomendacijų rengimas sektorių politikos formuotojams
5.1 (A5.1) veikla: rekomendacijų rengimas politikos formuotojams

Šiame dokumente yra pateikiamos politikos rekomendacijos, suformuluotos apibendrinus projekto InnoFruit vykdymo metu gautus rezultatus ir mokslinių tyrimų analizę, atliktą rengiant demonstracinių ūkių steigimo koncepciją. Idėjų taip pat suteikė kolektyvinės diskusijos tarp projekto partnerių bei Latvijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje surengti platesni nacionaliniai suinteresuotųjų šalių seminarai. Rekomendacijose daugiausia dėmesio skiriama būtinai žinių pažangai vaisių gamybos sektoriuje, reikalaujančiai ir politinių sprendimų bei paramos.

Konkrečiai šaliai aktualius siūlymus pagal nurodytus uždavinius pateikė šie partneriai:

PP1 – Sodininkystės ir daržininkystės institutas (LatHort) (Latvija)

PP2 – Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas Sodininkystės ir daržininkystės institutas (Lietuva)

PP3 – Sodininkystės ir daržininkystės institutas (Lenkija)

PP4 – Latvijos vaisių augintojų asociacija (Latvija)

PP9 – Latvijos gyvybės mokslų ir technologijų universiteto Žemės ūkio fakultetas (Latvija)

Šią analizę, pagal subrangos sutartį su Sodininkystės ir daržininkystės institutu (LatHort), atliko socialinių mokslininkų grupė iš Baltic Studies Centre: Anda Adamsone-Fiskovica, Mikelis Grivins, Talis Tisenkopfs, Emils Kilis ir Sandra Sumane.

Citavimo atveju naudokite šią nuorodą:

Adamsone-Fiskovica, A., Grivins, M., Tisenkopfs, T., Kilis, E., Sumane, S. (2019) Policy recommendations for the development of knowledge transfer and demonstration activities in the fruit sector in Latvia, Lithuania and Poland. *Final report*. INNOFRUIT project. Institute of Horticulture (LatHort); Baltic Studies Centre.

1 rekomendacija: užtikrinti pakankamą nepriklausomų etatinių konsultantų vaisių auginimo, paruošimo ir perdirbimo srityje tinklą, kaip nacionalinės konsultavimo sistemos dalį

Pagrindinė problema žinių ir inovacijų sklaidos srityje yra susijusi su tuo, kad trūksta nepriklausomų specializuotų sodininkystės konsultantų, galinčių suteikti kompetentingų, nešališkų ir savalaikių patarimų prekinį ir neprekinį ūkių vaisių augintojams. Sodininkystės srityje apskritai nėra valstybės finansuojamų konsultantų, taigi ši niša paliekama vaisių ir uogų augintojus aptarnaujantiems produktų tiekėjams, keliems nepriklausomiems patarėjams, apimantiems platesnes kompetencijos sritis, taip pat viešųjų ir privačių mokslinių tyrimų institutų mokslininkams, kurie dalinai kompensuoja konsultantų trūkumą. Problema kyla ne tik dėl konsultantų skaičiaus, nešališkumo ir kompetencijos, bet ir jų regioninio pasiskirstymo, nes patarimai turi būti prieinami įvairiose šalies dalyse, kad būtų galima tiesiogiai ir reguliariai susisiekti su augintojais jų ūkiuose ar gamybos vietose. Reikalinga apimti daugybę vaisių augintojams svarbių sričių ir spręsti ne tik gamybos, bet ir pirminio vaisių ir uogų paruošimo bei perdirbimo klausimus, tuo padidinant sukuriamos produkcijos pridėtinę vertę.

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: užtikrinti konsultantų tinkamą mokymą ir techninę pagalbą; imtis kompleksinio požiūrio į konsultavimo paslaugų teikimą visame gamybos cikle.

2 rekomendacija: pripažinti ir skatinti mokslininkų indėlį teikiant konsultacijas vaisių augintojams ir diegiant naujoves, įtraukiant šią veiklą į mokslinių tyrimų institucijų veiklos įvertinimą ir teikti finansinę kompensaciją už skirtą laiką.

Šiuo metu valstybinių mokslinių tyrimų institutų mokslininkai, dirbantys sodininkystės mokslo srityje, dažnai teikia nešališkus patarimus vaisių augintojams. Ši veikla leidžia tiesiogiai bendrauti su gamybinę veiklą vykdančiais asmenimis ir yra labai naudinga ne tik kvalifikuotas konsultacijas gaunantiems vaisių augintojams, bet ir patiems tyrėjams, kurie turi galimybę įgyti papildomos patirties ūkiuose bei pamatyti praktines problemas, su kuriomis susiduria sodininkai verslininkai ir mėgėjai. Praktinė patirtis, įgyta bendraujant su ūkininkais, gali inicijuoti naujas mokslinių tyrimų idėjas. Kai kuriais atvejais inovacijų sklaidos veikla tampa terminuotų finansuojamų projektų dalimi, tačiau tai neužtikrina nuolatinio ir stabilaus pagrindo konsultacinei veiklai vykdyti. Kol kas ši veikla retai vertinama kaip neatsiejama mokslinių tyrimų institucijų misijos dalis, todėl ji nėra laikoma kiekybiu ar kokybiniu mokslinių tyrimų vertinimo rodikliu, į kurią atsižvelgiama reitinguojant šias organizacijas. Kadangi ši konsultacinė veikla nėra tarp formalių mokslininkų pareigybių, ji taip pat nėra įtraukta į darbo krūvio ir atlyginimo apskaitos sistemą. Pripažinus, kad konsultacinė veikla yra savaime suprantama misijos dalis, o ne projektinė veikla, mokslinių tyrimų organizacijų pareiga būtų užtikrinti šios paslaugos prieinamumą. Konsultacinio vaidmens pripažinimas taip pat leistų pagerinti teikiamų paslaugų kokybę.

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: sukurti skatinamąją struktūrą, pagal kurią mokslininkai galėtų teikti praktinius patarimus ūkininkams bei mažoms ir vidutinėms įmonėms; įtraukti vaisių augintojų organizacijas, vertinant mokslininkų žinių sklaidos rezultatus.

3 rekomendacija: palengvinti įvairių konsultavimo paslaugų teikėjų ir demonstracinės veiklos organizatorių (ūkininkų, mažų ir vidutinių įmonių, viešųjų ir privačių konsultantų, mokslinių tyrimų institutų) bendradarbiavimą vaisių gamybos ir perdirbimo sektoriuje, reguliariai organizuojant patirties mainų seminarus.

Yra įvairių individualių veiklų, kurių imasi skirtingi (taip pat ir tarpusavyje konkuruojantys) konsultavimo paslaugų teikėjai ir demonstracinės veiklos organizatoriai žemės ūkio sektoriuje apskritai ir konkrečiai vaisių bei uogų gamybos ir perdirbimo srityje. Nors tarp šioje veikloje dalyvaujančių asmenų ir organizacijų yra tam tikras bendradarbiavimas, jis dažniausiai būna atsitiktinis ir nėra vienodai įtraukiantis visas šalis. Taigi yra neišnaudotas glaudesnio bendradarbiavimo potencialas, tiek bendrai teikiant konsultavimo ir mokymo paslaugas, tiek dalinant teigiama ar neigiama patirtimi bei skatinant abipusį mokymąsi.

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: stiprinti paramą įvairiems konsultacinių paslaugų teikėjams, gerinant bendrųjų konsultavimo įgūdžių kokybę ir dalijimąsi jais, pavyzdžiui, taikant palengvinimo priemones, grupinio darbo metodus, žinių perdavimo priemones ir kt.; įdiegti atviro naujovių diegimo požiūrį komunikacijos ir žinių mainų srityje tarp įvairių konsultacinių tarnybų, skatinančių vienus ūkininkų mokymąsi iš kitų, ūkininkų, mokslininkų bei vartotojų bendradarbiavimą ir kitas atvirų ir bendrų inovacijų formas; ieškoti galimybių steigti nacionalines arba tarpregionines veiklos grupes vaisių auginimo sektoriuje pagal EIP-Agri programą.

4 rekomendacija: remti konsultantus, sukuriant, finansuojant ir palaikant bendrą internetinę inovacijų rėmimo platformą, apimančią struktūrizuotą informaciją apie žinių išteklius ir vaisių augintojų konsultavimo paslaugų teikėjus, atsižvelgiant į verslo plėtros etapą.

Vaisių augintojai dažnai nežino, kokių konkrečių patarimų jiems reikia, ir nėra sistemingai sutvarkytos duomenų bazės ar įrankio, kuris ūkininkams paaiškintų, kokių konsultacijų galima gauti iš įvairių viešųjų ir privačių žinių teikimo ir paslaugų sferos organizacijų. Taigi yra tam tikras nesuderinamumas tarp ūkininkų poreikių ir turimų konsultavimo instrumentų. Prieinama, gerai struktūrizuota ir vartotojui patogi internetinė priemonė leistų ūkininkams ir perdirbėjams lengvai ir veiksmingai naudotis informacine sistema, nustatyti sritis, kuriose reikalinga pagalba, ir sužinoti, kur ją gali gauti. Internetinis įrankis/platforma leistų suinteresuotosioms šalims įvertinti padėtį gamybos ciklo metu, nustatyti jų poreikius ir rasti atitinkamas priemones ar informaciją bei geriausiai tinkančius konsultantus. Siūloma priemonė turi potencialą remti ir struktūrizuoti sprendimų priėmimą, kuriame dalyvautų skirtingi konsultantai. Tai galėtų padėti suderinti pasiūlą (teikiamas paslaugas ir medžiagas) ir paklausą (ūkininkų ir gamintojų poreikius).

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: sukurti specialią daugiašalę iniciatyvinę grupę, sudarytą iš mokslininkų, vaisių augintojų, konsultantų ir politikos formuotojų, kuri suformuotų bendros interneto platformos koncepciją; suprojektuoti techniškai ir praktiškai įdiegti patikimos organizacijos valdomą platformą, užtikrinant ilgalaikį jos funkcionalumą.

5 rekomendacija: remti dinamišką įvairios specializacijos demonstracinių ūkių tinklo vaisių auginimo srityje kūrimą ir palaikymą.

Įvairiose šalyse tiek tyrimo įstaigose, tiek komerciniuose ūkiuose plačiai naudojami demonstraciniai bandymai, siekiant parodyti atrastus naujus ūkininkavimo elementus, metodus ir technologijas specialistams, suteikiant jiems išsamią ir pojūčiais (garsu, vaizdu, lytėjimu) prieinamą informaciją apie šias priemones. Šios demonstracinės priemonės gali ženkliai papildyti turimus ūkininkų žinių ir patarimų šaltinius ir tapti vertingu papildymu įprastoms mokymosi formoms. Kadangi vienas ūkis gali tapti platforma ribotam parodomųjų objektų skaičiui, svarbu palengvinti demonstracinių ūkių tinklo, kuris visapusiškai atspindėtų dinamišką patirtį sodininkystės sektoriuje, kūrimą. Šie ūkiai turėtų apimti gana platų profilių spektrą, atsižvelgiant į jų dydį, specializaciją, verslo modelį ir regioną, kad būtų užtikrintas jų prieinamumas remiantis įvairiais besidominčiųjų pageidavimais ar jų tiksline auditorija. Siekiant didinti aktyvių demonstravimo ūkių ir paslaugų matomumą, prieinamumą ir papildomumą, reikėtų išlaikyti laisvai prieinamą didelės apimties internetinę duomenų bazę apie turimas demonstracijas vaisių sektoriuje¹ (pageidautina, kad ji būtų susieta su esamomis platesnėmis informacijos platformomis apie žemės ūkio demonstracijas visuose sektoriuose²) ir reguliariai ją atnaujinti.

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: sukurti georeferencinę demonstracinių ūkių žemėlapi (internetinėje saugykloje), kuriame yra lengva naršyti ūkininkams; reguliariai atnaujinti demonstracinių ūkių internetinę saugyklą ir užtikrinti šios priemonės finansavimą.

¹ <http://fruittechcentre.eu/en/demo-network>

² Žiūrėti <https://farmdemo.eu/hub/>

6 rekomendacija: įvesti finansines ir nefinansines paskatas komerciniams ūkiams įsitraukti į demonstracijų sklaidą vaisių ir uogų auginimo srityje.

Tarpusavio mokymasis pripažįstamas vertinga abipusio mokymosi priemone, o demonstracijos ūkyje yra apčiuopiamas ir į praktiką orientuotas būdas dalytis patirtimi ir skatinti įvairius ūkininkavimo metodus ir praktiką. Šis žinių sklaidos formatas taip pat reikalauja nemažų finansinių ir žmogiškųjų išteklių. Siekiant sutelkti ir paskatinti ūkius, kurie yra atviri bendradarbiavimui ir dalijimuisi žiniomis, svarbu sukurti ir pasiūlyti paskatų rinkinį, kuris kompensuotų už įdėtas pastangas ir sugaištą laiką. Gali būti suteikiamos ir finansinės, ir nefinansinės paskatos, pavyzdžiui, tiesioginių išlaidų padengimas (įskaitant išlaidas infrastruktūrai ir personalui), nemokamos konsultacinės paramos ar mokymo paslaugų teikimas ūkiui, mokesčių lengvatos, lengvatines sąlygas valstybės pagalbai ar kiti stimulai. Daugeliui ūkininkų reikės papildomų sąnaudų, įgūdžių ir mokymų, kad demonstravimo veikla būtų gerai struktūrizuota ir taptų veiksmingu mokymosi renginiu. Tai apimtų bendrąsias gaires dėl demonstravimo objektų įrengimo ir veiklos vykdymo, taip pat kai kuriuos praktinius mokymus apie pristatymo ir komunikacijos metodus. Šį procesą taip pat palengvintų sukurtas aiškus (bet ne pernelyg sudėtingas) pagrindinių kriterijų rinkinys, leidžiantis gauti demonstracinio ūkio statusą nacionaliniu ar sektoriaus lygiu. Nemažai vertingos patirties ir praktinių žinių atskiri ūkininkai įgyja įgyvendinę įvairių viešųjų paramos schemų finansuojamus investicinius projektus, tačiau ši patirtis dažniausiai pasilieka tik tame ūkyje. Siekiant pagerinti šių žinių sklaidą ir suteikti naudą platesnei ūkininkų bendruomenei, projektų gavėjai galėtų būti skatinami dalytis įgyvendinant projektą įgytomis žiniomis ir su kitais ūkininkais.

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: parengti metodines gaires/vadovą, skirtą demonstracinių ūkių šeiminkams, ir išplatinti tarp esamų ir potencialiai demonstravimo veikla galinčių užsiimti ūkių ir konsultantų; užtikrinti valstybės finansinę kuravimo paramą demonstracine veikla užsiimantiems ūkininkams, patyrę bendraamžių, konsultantams ir mokslininkams, atsižvelgiant į demonstracinių objektų plėtrą ir demonstravimo proceso įgyvendinimą.

7 rekomendacija: pritaikyti oficialius reikalavimus (vietoje esančiai infrastruktūrai, viešų renginių dažnumui), skirtus demonstravimo veiklai ūkyje organizuoti ir įgyvendinti, atsižvelgiant į realistines įprastinių ūkių galimybes.

Nors vis labiau pripažįstama, kad ūkiuose vykdoma demonstracinė veikla yra vertinga perspektyvi ūkininkų mokymosi priemonė, ir rengiamos įvairios politinės reguliavimo priemonės, orientuotos į demonstracinius objektus mokslinių tyrimų įstaigose ir komerciniuose ūkiuose, yra daug formalių reikalavimų, kuriuos demonstracinės veiklos organizatoriams sunku įvykdyti. Vienas reikalavimų rinkinys yra susijęs su įvairių vietoje esančių įrenginių (įskaitant sanitarinius), reikalingų didesnėms lankytojų grupėms, buvimu ir būkle. Šias normas gana sunku įgyvendinti įprastuose komerciniuose ūkiuose. Be to, būtinas demonstravimo veiklos dažnis viename ūkyje pagal viešojo finansavimo schemą turėtų būti pritaikytas konkrečiam demonstravimo objektui, ūkio pajėgumams ir tuo metu vykdomai veiklai, taip sudarant sąlygas išvengti nevienodo lankytojų srauto ir periodinio jų kiekio padidėjimo demonstracinių renginių metu. Reikia tam tikro lankstumo ir veiksmų laisvės, atsižvelgiant į įvairius vidaus ir išorės veiksnius, galinčius daryti įtaką organizuojant ir vykdant demonstracinius renginius.

Svarbios rekomendacijos įgyvendinimo sąlygos: ūkiuose vykdomiems demonstraciniams renginiams taikyti ribotą privalomų reikalavimų rinkinį ir išplėsti sąrašą rekomendacijų/pasiūlymų; suteikti galimybę demonstraciniams ūkiams gauti tikslinį finansavimą žemės ūkio ir ūkių valdų modernizavimo projektuose, tuo padedant jiems tobulinti demonstracinę veiklą ūkyje.